

Mihai DUNEA

DREPT EXECUȚIONAL PENAL

Curs universitar

Editura
Hamangiu
2024

CAPITOLUL AL IX-LEA.
Drepturile deținuților¹

Secțiunea 1. Preliminarii; drepturi recunoscute deținuților – generalități; procedura generică de apărare împotriva pretensei limitări a exercițiului unor categorii de drepturi

Orice persoană are recunoscut exercițiul anumitor drepturi și libertăți fundamentale (de exemplu, dreptul la libertatea conștiinței, la libertatea opiniei politice etc.), ca un corolar inerent statutului său de ființă umană, eventual de cetățean al unui anumit stat sau de persoană aflată într-o anumită categorie generică (de pildă, dreptul de a vota și de a putea fi ales în anumite funcții/demnități electivice publice este condiționat de statutul de persoană majoră). Unele persoane au recunoscut și exercițiul unor drepturi specifice, în virtutea apartenenței lor obiective la o anumită categorie din care fac parte (de exemplu, persoanele fizice cu statut de părinte au recunoscut exercițiul drepturilor părintești; persoanele încadrate în desfășurarea unei activități care prezintă caracter lucrativ au recunoscut dreptul la odihnă și la concediu etc.).

Reamintim că ***un principiu fundamental al dreptului execuțional penal statuează faptul că orice persoană definitiv condamnată la o pedeapsă principală privativă de libertate își menține, inclusiv pe durata executării acestei sancțiuni, exercițiul tuturor categoriilor de drepturi generale sau specifice preexistente, care nu i-a fost expres interzis sau limitat prin hotărârea definitivă a instanței penale*** (cu titlu de pedeapsă accesorie) ***sau al cărui exercițiu nu este inerent suspendat/restrâns ca efect al imperativelor firești ale executării*** (efective a) ***unei pedepse privative de libertate.***

În plus însă, ***deținuții dobândesc și exercițiul anumitor categorii de drepturi specifice, care derivă tocmai din statutul lor de persoane legal private de libertate***, aflate în executarea unei pedepse principale

¹ A se vedea și: M.I. RUSU, *op. cit.*, p. 144 și urm.; F. CIOPEC, *op. cit.*, p. 79-105; D. MAGHERESCU, *op. cit.*, p. 124-158; A.D. BÂNCILĂ, *op. cit.*, p. 88-103.

cu detențiunea pe viață sau închisoarea. Într-o anumită măsură, *exercițiul special al acestor categorii de drepturi le este recunoscut tocmai pentru a compensa oarecum imposibilitatea deplinei exercitări normale, firești a altor categorii de drepturi, tocmai ca efect al privării lor de libertate* sau tocmai pentru a li se accentua garantarea exercitării altor categorii de drepturi, în pofida statutului lor de persoane legal private de libertate în baza unei condamnări definitive.

Standardul supranațional european de referință în materie (impus de Convenția europeană a drepturilor omului și de jurisprudența obligatorie a Curții Europene a Drepturilor Omului) este generos [a impus, de-a lungul timpului, multe și importante reforme ale standardului național – continuând să reprezinte unul dintre principalele motoare ale perfecționării legislației execuțional-penale din țara noastră (și nu numai)]. Astfel, potrivit principiului „**Convenția nu se oprește la poarta penitenciarului**”¹, în jurisprudența Curții Europene s-a statuat că, „În general, persoanele private de libertate continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate, în cazul în care detenția impusă în mod legal intră în mod explicit sub incidența art. 5 din Convenție. De exemplu, persoanele private de libertate nu pot fi supuse unor rele tratamente, unor pedepse sau condiții inumane ori degradante care contravin art. 3 din Convenție, beneficiază în continuare de dreptul la respectarea vieții de familie, dreptul la libertatea de exprimare, dreptul de a-și practica religia, dreptul de a avea acces efectiv la un avocat sau la o instanță în sensul art. 6, dreptul la respectarea corespondenței”².

¹ Sintagma se regăsește în unele hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului, precum: cauza *Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei*, Hotărârea din 25 iunie 2013, pct. 836, care poate fi consultată online, la adresa de internet (accesată la 25 martie 2024) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-122697%22%5D%7D>; cauza *Klibisz împotriva Poloniei*, Hotărârea din 4 octombrie 2016, pct. 354, care poate fi consultată online, la adresa de internet (accesată la 25 martie 2024) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-166915%22%5D%7D>.

² *Ghid privind jurisprudența derivată din Convenția europeană a drepturilor omului. Drepturile persoanelor private de libertate*, material întocmit de Grefa Curții Europene a Drepturilor Omului (versiunea actualizată la 31 august 2021), p. 7, disponibil online (data consultării: 25 martie 2024) la adresa de internet https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Prisoners_rights_ROM. În acest sens, sunt indicate cauza *Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), Hotărârea din 6 octombrie 2005, pct. 69 și jurisprudența anterioară a Curții Europene, menționată la acel punct.

În ceea ce privește stadiul legislativ curent din România, potrivit Legii nr. 254/2013 și Regulamentului de aplicare a acesteia, *deținuților le este recunoscut, în mod expres și specific* (în cadrul anumitor limite, riguros reglementate), *exercițiul mai multor categorii de drepturi* – dacă vreunul dintre acestea nu le-a fost expres interzis pe durata executării pedepsei. Dincolo de ordinea reglementării lor, ***avem în vedere indicarea acestora pe anumite categorii, prin grupare/coagulare în funcție de tipul drepturilor*** al căror exercițiu este recunoscut expres deținuților, anume:

- drepturi de natură imaterială – morale/spirituale:
 - dreptul la *libertatea conștiinței, a opiniilor și a credințelor* religioase (art. 58 din Legea nr. 254/2013, art. 124 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
- drepturi legate de accesul la anumite date/informații:
 - dreptul la *informație* [art. 59 din Legea nr. 254/2013, art. 125 (și 126) din Regulamentul de aplicare a acesteia];
 - dreptul la *consultarea documentelor personale* (art. 60 din Legea nr. 254/2013, art. 127 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul de *acces la unele dispoziții legale și documente* privind executarea pedepselor (art. 61 din Legea nr. 254/2013);
- drepturi privind raporturile legale ale persoanei cu terțe persoane/autorități:
 - dreptul la *asistență juridică* (art. 62 din Legea nr. 254/2013, art. 128 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *asistență diplomatică* (art. 74 din Legea nr. 254/2013, art. 167 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
- drepturi legate de comunicare:
 - dreptul de *petiționare/la corespondență* (art. 63-64 din Legea nr. 254/2013, art. 129-132 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *convorbiri telefonice* (art. 65 din Legea nr. 254/2013, art. 133 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *comunicări on-line* (art. 66 din Legea nr. 254/2013, art. 134-136 din Regulamentul de aplicare a acesteia);

- drepturi privind viața privată (personală):
 - dreptul de a primi *vizite* și de a fi informat cu privire la unele situații familiale deosebite (art. 68 din Legea nr. 254/2013, art. 138-144 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *vizită intimă* (art. 69 din Legea nr. 254/2013, art. 145-147 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *încheierea căsătoriei* (art. 75 din Legea nr. 254/2013, art. 168 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
- drepturi de natură materială referitoare la asigurarea unor standarde minime de trai:
 - dreptul de a *primi, cumpăra și deține bunuri* (art. 70 din Legea nr. 254/2013, art. 148-151 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *hrană, ținută, cazarmament și condiții minime de cazare* [art. 80 (și art. 48-50, art. 54-55) din Legea nr. 254/2013, art. 111-113 (și 102, art. 119-122) din Regulamentul de aplicare a acesteia];
- drepturi privind sănătatea fizică și psihică (de natură medicală):
 - dreptul la *asistență medicală, tratament și îngrijire* (art. 71 din Legea nr. 254/2013), dreptul la *examinare medicală* (art. 72 din Legea nr. 254/2013) și dreptul la *asistență medicală în cazuri speciale* (art. 73 din Legea nr. 254/2013) (art. 152-166 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *plimbare zilnică* (art. 67 din Legea nr. 254/2013, art. 137 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
- drepturi politice:
 - dreptul de a *vota* (art. 76 din Legea nr. 254/2013, art. 169 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
- drepturi de natură social-economică (privind dezvoltarea personală/evoluția socio-profesională și culturală):
 - dreptul la *muncă* (art. 78 și art. 83-88 din Legea nr. 254/2013, art. 171 și art. 173-186 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *odihnă și repaus săptămânal* (art. 77 din Legea nr. 254/2013, art. 170 din Regulamentul de aplicare a acesteia);
 - dreptul la *învățământ, la formare profesională și acces la bibliotecă* (art. 79 și art. 89-94 din Legea nr. 254/2013,

art. 172 și art. 191-196 din Regulamentul de aplicare a acesteia).

Pentru că dispozițiile legale care reglementează acordarea/recunoașterea exercițiului acestor drepturi în mediul penitenciar sunt, în sine, suficiente de clare și explicative, în continuare ne vom limita a evidenția doar unele aspecte principale legale de acestea, încurajând la parcurgerea in extenso a textelor normative indicate drept sediu al materiei, pentru completarea informațiilor cu detalii tehnice punctuale!

Suntem conștienți de caracterul relativ al clasificării (extralegale) pe care o propunem în privința drepturilor al căror exercițiu este legal recunoscut persoanelor private de libertate; *multitudinea perspectivelor din care pot fi abordate multe dintre aceste drepturi și plurivalența nevoilor deținuților pe care le satisfac unele dintre ele implică o absență a unor granițe fixe/rigide. Prin urmare, admitem că ar fi posibile și alte perspective, alternative, în care (cel puțin) unele dintre aceste drepturi să poată fi analizate (măcar cu privire la o anumită latură a conținutului lor) prin încadrare într-o altă grupă de sistematizare. Spre exemplu: dreptul la odihnă și repaus săptămânal ar putea fi încadrat și în categoria drepturilor care privesc sănătatea deținuților, la fel cum este și cazul dreptului la hrană, ținută și (măcar în parte) al dreptului la anumite standarde/condiții minime de cazare; dreptul la petiționare ar putea fi încadrat în categoria drepturilor privind raporturile legale ale persoanei cu autoritățile etc. De altfel, înseși denumirile pe care le propunem pentru aceste grupe/subgrupe de coagulare a drepturilor al căror exercițiu este legal recunoscut deținuților ar putea fi (măcar în parte) diferite, iar categoriile create s-ar putea configura și prin abordarea lor de pe tărâmul unei alte perspective (cu luarea în calcul și a altor criterii de clasificare). Prin urmare, sistematizarea preindicată este una proprie (inerent subiectivă) și convențională, justificată de rațiuni metodologice și didactice, care se întemeiază pe o opțiune personală cu privire la o bază și anumite criterii de tip obiectiv.*

Trebuie observat, pe de o parte, că **exercițiul acestor drepturi este recunoscut și acordat deținuților** (după cum am indicat deja) **numai în măsura în care ele nu sunt expres interzise pe durata executării pedepsei privative de libertate** (ca pedeapsă accesorie), **dar** și faptul că **nu toate drepturile** din lista preindicată **se pot preta la o atare interdicție, ci doar unele dintre ele**. De pildă, **dreptul de a vota/alege** (exer-

cițiul său) este recunoscut doar deținuților cărora nu le-a fost interzis ca pedeapsă accesorie, conform art. 65 alin. (1) sau (2) raportat la art. 66 alin. (1) lit. d) CP, fiind, așadar, vorba despre exercițiul unui drept care poate fi interzis expres unor deținuți; pe de altă parte, **exercițiul unor drepturi** precum *dreptul la plimbare zilnică, dreptul la hrană/ținută/cazarmament și condiții minime de cazare, dreptul la convorbiri telefonice sau dreptul de a primi vizite și/sau pachet nu poate fi în nicio situație interzis, pe durata executării unei pedepse privative de libertate, cu titlu de pedeapsă accesorie. Inclusiv în această ultimă categorie, este de punctat că unele categorii de drepturi se pretează la suspendarea exercițiului lor, temporar, cu titlu de sancțiune disciplinară* [precum este cazul în privința dreptului de a primi vizite – art. 101 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 254/2013], **în timp ce altele trebuie recunoscute și acordate deținutului indiferent de orice alte aspecte, fără a putea fi suspendate în vreo împrejurare** (de exemplu, dreptul la plimbare zilnică, dreptul la hrană/ținută/cazarmament/condiții minime de cazare etc.).

Respectarea acestor drepturi/a exercitării lor efective este asigurată de către JSPL și garantată de posibilitatea legal recunoscută reprezentanților organizațiilor neguvernamentale din domeniul protecției drepturilor omului de a vizita penitenciarele și de a intra în contact, confidențial, cu deținuții (cu acordul prealabil al directorului general al ANP), sub supraveghere (doar) vizuală (art. 57 din Legea nr. 254/2013). Potrivit Regulamentului de aplicare a Legii nr. 254/2013 (art. 123), în acest sens urmează a se încheia între ANP și respectivele organizații protocoale de colaborare (pe baza principiilor transparenței și obiectivității, în scopul îmbunătățirii condițiilor de detenție și a respectării drepturilor deținuților), care să cuprindă detalierea modalității de efectuare a vizitelor în cauză, precum și stabilirea drepturilor și obligațiilor părților.

În general, legea stabilește, ca principiu, că **exercitarea drepturilor unei persoane condamnate nu poate fi îngrădită decât în condiții legale expres reglementate**¹. În acest sens, **împotriva deciziilor administrației penitenciare de limitare/îngrădire/refuz de permisiune a exercitării unor drepturi ale deținuților aceștia au posibilitatea/dreptul de a face plângere la JSPL din penitenciarul în care erau privați de**

¹ Art. 56 din Legea nr. 254/2013.

libertate când s-au dispus măsurile atacate (în termen de maximum 10 zile de la luarea măsurilor respective sau de la data la care au luat cunoștință despre luarea acestora), *impunându-se obligatoriu ascultarea lor* la locul de deținere (în caz de transfer se poate solicita ascultarea prin videoconferință sau prin intermediul JSPL de la noul loc de deținere – similar desfășurării activității unei comisii rogatorii) *și fiind posibilă și ascultarea oricărei alte persoane din sistemul administrației penitenciare* care ar avea o depoziție relevantă/de interes în cadrul procedurii de soluționare a plângerii astfel formulate.

Prin încheiere motivată (care trebuie comunicată deținutului și administrației penitenciare în termen de cel mult 3 zile de la pronunțare), **JSPL trebuie să soluționeze plângerea în maximum 15 zile** la primirea acesteia, putând fie să *ia act de retragerea ei*, fie, după caz, să *o respingă* (ca nefondată sau rămasă fără obiect ori ca tardivă sau inadmisibilă), fie să *o admită* (integral sau parțial). În acest ultim caz (admiterea plângerii de către JSPL), trebuie *fie să dispună anularea sau modificarea măsurii luate* inițial de către administrația penitenciarului ori, după caz, să *oblige administrația penitenciarului să ia acele măsuri legale care se impun în cazul dat*.

Împotriva acestei încheieri persoana condamnată și/sau administrația penitenciarului pot formula contestație (competența de judecată aparținând **judecătoriei în a cărei circumscripție se află penitenciarul**), în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii. Dacă se formulează, contestația se depune la JSPL care a pronunțat încheierea atacată, urmând a fi transmisă instanței competente în maximum 2 zile de la primire (procedura judecării contestației, în acest caz, este similară celei a judecării contestației împotriva încheierii prin care JSPL soluționează plângerea împotriva deciziei de stabilire a unui anumit regim de executare a pedepsei privative de libertate, dispus inițial sau pe parcurs de către CSISREPPL).

Reamintim că (după cum s-a punctat deja anterior) în **jurisprudența obligatorie a instanței supreme** s-a stabilit, prin **Decizia nr. 3/2023** a Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii, că, în interpretarea și aplicarea art. 9 alin. (2) lit. a) și art. 56 alin. (2) din Legea nr. 254/2013, precum și a art. 5 alin. (2) și art. 10 alin. (1) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, **revine curții de apel, prin secția de contencios adminis-**

trativ sau completurile specializate în litigii de contencios administrativ, competența de soluționare a cererilor privind anularea deciziei directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor de stabilire a locului de detenție pentru executarea pedepsei sau a deciziei de respingere a cererii de transfer la alt penitenciar.

În vederea pronunțării acestei hotărâri obligatorii pentru instanțe, instanța supremă (Completul competent a se pronunța în privința recursurilor în interesul legii) a plecat de la premisa existenței unei jurisprudențe neunitare la nivelul instanțelor în privința competenței de soluționare a unei plângeri formulate de către o persoană privată de libertate cu privire la decizia directorului general al ANP de stabilire a penitenciarului de executare a pedepsei, respectiv cu privire la decizia acestuia de a respinge o cerere a deținutului respectiv de a fi transferat într-o altă unitate penitenciară (inclusiv pe motivul respectării criteriului principal care ar trebui să determine decizia stabilirii unui anumit penitenciar ca loc de executare a pedepsei privative de libertate de către o persoană condamnată la o asemenea sancțiune penală, anume apropierea de domiciliul persoanei în cauză).

Astfel, unele instanțe (și unele opinii din doctrină) au apreciat că această competență aparține JSPL de la penitenciarul unde se afla deținutul la momentul luării deciziei atacate (din moment ce această instituție specializată este reglementată în special pentru a se ocupa de problema plângerilor deținuților și a manierei în care sunt respectate – sau nu – drepturile acestora în executarea pedepsei), în timp ce alte instanțe (și opinii din doctrină) considerau că apropierea de domiciliul condamnatului a unității penitenciare în care ANP decide executarea pedepsei privative de libertate nu reprezintă, *per se*, un drept recunoscut deținuților, ci doar un criteriu (principal – nu unic) de fundamentare a deciziei de repartiție a deținuților în sistemul unităților gestionate de către ANP; prin urmare, acest ultim punct de vedere considera că JSPL dintr-o unitate penitenciară este competent a soluționa doar plângerile deținuților cu privire la exercitarea drepturilor al căror exercițiu le este acestora expres recunoscut prin dispozițiile legislației execuțional-penal, respectiv la modul de respectare (sau încălcării) acestora de către administrația unui anumit penitenciar (cel în care se găsea deținutul în cauză la momentul pretinsei încălcări/limitări a exercițiului dreptului respectiv). Ca urmare a acestei viziuni, se aprecia, potrivit acestei opinii, că în privința problemei de drept analizate prin

decizia obligatorie menționată competența ar aparține instanțelor de drept comun în materie de contencios administrativ, din moment ce se atacă o decizie a unei instituții a statului, producătoare de efecte de tip jurisdicțional-administrativ.

Soluționând recursul în interesul legii, instanța supremă a aderat la acest punct de vedere (descriș în urmă) și a decis că *legea de executare a pedepselor privative de libertate nu reglementează un drept propriu-zis al persoanelor private de libertate de a fi deținute în cea mai apropiată unitate penitenciară față de domiciliul lor* (ținând cont și de profilarea penitenciarelor, de repartitia acestora pe categorii, de exemplu, penitenciare de drept comun/obișnuite sau penitenciare speciale, de criteriul gradului de ocupare/aglomerare a unităților penitenciare etc.), astfel încât (din moment ce nici Legea nr. 254/2013 nu conferă expres competența în materie în sarcina JSPL) competența de soluționare a cererilor privind anularea deciziei directorului general al ANP de stabilire a locului de detenție pentru executarea pedepsei privative de libertate sau a deciziei de respingere a cererii deținutului de transfer la alt penitenciar (de principiu, mai apropiat de domiciliul său) revine curții de apel, prin secția de contencios administrativ sau completurile specializate în litigii de contencios administrativ, iar nu JSPL.

Secțiunea a 2-a. Drepturi de natură imaterială – morale/spirituale: dreptul la libertatea conștiinței, a opiniilor și a credințelor religioase

Potrivit cadrului normativ actual (art. 58 din Legea nr. 254/2013, art. 124 și art. 201 din Regulamentul de aplicare a acestei legi; de asemenea, *Regulamentul privind asistența religioasă a persoanelor private de libertate aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor*, aprobat prin OMJ nr. 4000/C/2016¹), *acest drept nu poate fi îngădit și nici nu pot exista vreun fel de constrângeri în decizia liberă de exercitare sau neexercitare a sa de către fiecare persoană privată de libertate în parte* [„Deținuții nu pot fi constrânși să practice vreo religie sau să adopte vreo credință, să participe la reuniuni sau întruniri religioase, să accepte vizita unui reprezentant al unui cult sau al unei cre-

¹ M. Of. nr. 965 din 29 noiembrie 2016.

dințe religioase” – art. 124 alin. (7) din regulamentul preindicat]. Însă, în măsura exercitării sale, se prevede și faptul că dreptul în cauză trebuie exercitat astfel încât să nu aducă atingere libertății credințelor religioase a altor persoane condamnate, *putându-se manifesta inclusiv prin:*

- *participarea (liber consimțită) la servicii sau întruniri religioase organizate în penitenciar;*
- *primirea de vizite ale reprezentanților cultului respectiv (inclusiv întreveneri confidențiale, în condițiile stabilite de administrația penitenciarului, dacă a fost aprobată o solicitare în acest sens);*
- *posibilitatea procurării și a deținerii (într-un număr rezonabil) de publicații prezentând caracter religios, precum și a unor obiecte de cult.*

În acest sens, *deținuții au posibilitatea (nu obligația!) să își declare confesiunea sau apartenența religioasă, pe baza liberului consimțământ, fie încă de la intrarea în locul de deținere, fie ulterior, pe parcursul executării pedepsei; așadar, o eventuală declarație inițială într-un anumit sens nu este, neapărat, definitivă: este posibilă și schimbarea confesiunii sau a apartenenței religioase pe parcursul perioadei de detenție. Însă, în timp ce declarația inițială a confesiunii sau apartenenței religioase nu presupune niciun fel de formalitate suplimentară, din dispozițiile legale rezultă că schimbarea acestora, după declararea lor inițială într-un anumit sens, implică asumarea schimbării printr-o declarație pe propria răspundere din partea deținutului respectiv.*

Prin această condiție curentă, *caracterul formalist al operațiunii de schimbare a confesiunii sau a apartenenței religioase pe parcursul perioadei de detenție este totuși mult redus față de dispozițiile inițiale în materie, conținute de art. 124 alin. (4) din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013¹, care solicita pe lângă declarația pe proprie răspundere a persoanei private de libertate și un act de confirmare a apartenenței la noul cult (condiție care presupunea îndeplinirea unor formalități, potențial de durată, între deținutul respectiv și reprezentanții oficiali ai cultului religios în cauză, fiind, prin urmare, o prevedere de natură restrictivă asupra exercițiului dreptului aici analizat). Practic, în urma modificării operate (și) în această materie prin intermediul*

¹ Text abrogat, în momentul de față, prin art. unic pct. 17 din H.G. nr. 850/2023 (M. Of. nr. 849 din 20 septembrie 2023).

H.G. nr. 850/2023, *s-a liberalizat suplimentar exercițiul dreptului deținuților la libertatea credințelor religioase* (cu potențiale implicații practice privind, de exemplu, tipul de hrană solicitat de respectivul deținut, în considerarea noii apartenențe confesionale/religioase pe care și-o poate asuma pe parcursul executării pedepsei, față de cea declarată inițial – spre exemplu, în urma acestei schimbări, deținutul ar putea solicita un tip de hrană de o anumită factură/de un anumit fel de post).

Legiuitorul stabilește expres că, *în situația în care este vizată o schimbare de confesiune/religie* (cult religios), *deținuților li se permite să participe la întrunirile cultului sau credinței respective* (desigur, cu observarea anumitor posibile limitări inerente, decurgând din necesitatea de a exista și *acordul reprezentanților respectivelor culte religioase*, ținându-se seama și de *măsurile specifice de siguranță a deținerii* aplicabile/incidente în speță, precum și de *programul zilnic* al deținuților în cauză, respectiv de *numărul deținuților participanți/doritori de participare* la respectiva activitate). Această procedură este *facultativă*, bazată pe solicitarea deținutului, fără a constitui o etapă premergătoare și obligatorie declarației acestuia în sensul că dorește să își asume (inițial sau prin schimbarea declarației inițiale) identitatea religioasă a cultului/credinței respective!

În schimb, *administrația penitenciară are obligația de a informa deținuții care își manifestă interesul/dorința de a-și schimba confesiunea religioasă că o asemenea decizie este una majoră*, cu potențiale implicații semnificative în viața lor (care *le poate afecta*, de exemplu, *relația cu membrii de familie/apartinătorii/alte persoane*). Indiferent de răspunsul/reacția deținutului față de această informare, acesta este liber să declare, pe propria răspundere, că dorește să își asume/schimbe confesiunea/credința religioasă; procedura stabilește o obligație pentru administrația penitenciarului, iar nu pentru persoana privată de libertate, și nu implică vreo limitare a dreptului acesteia de a își asuma/schimba în mod liber orientarea religioasă.

Pe baza aprobării scrise a directorului penitenciarului se permite accesul, în mediul penitenciar, a reprezentanților cultelor și asociațiilor religioase (doar a celor care sunt înființate și funcționează legal – cele *recunoscute de lege!*), pentru a răspunde nevoilor de asistență religioasă a deținuților. Prin **derogare** de la această regulă, este *însă posibilă* (în mod excepțional) și **interzicerea acestui acces**, pentru o

perioadă de *maximum 6 luni*, în cadrul procedurii de *refuz de acordare a vizitei sau întrerupere a vizitei* (reglementată de art. 141 din Regulamentul aprobat prin H.G. nr. 157/2016), atunci *când*:

- au fost descoperite *armament, muniție, substanțe halucinogene, droguri, medicamente ori alte obiecte interzise asupra vizitatorilor*, pe care aceștia nu le-au declarat înainte de începerea controlului;
- se apreciază că *vizitatorii pot avea o influență negativă asupra comportamentului deținuților* [nu este însă reglementat însă, în cadrul normativ anterefert, pe baza căror criterii se poate trage această concluzie și dacă există/ce mecanisme de contestare există împotriva deciziei în acest sens – perspectivă din care apreciem că dispoziția (care instituie o limitare însemnată a libertății de exercitare efectivă a acestui drept al deținuților) este criticabilă];
- *vizitatorii se află în stare de ebrietate* [deși prevederea legală este expres formulată în sensul indicat, apreciem că, *a pari* (pentru identitate de rațiune – potrivit regulii de interpretare juridică logico-rațională *ubi eadem ratio, ibi idem jus*), dispoziția trebuie să fie interpretată extensiv, considerându-se că acoperă și ipoteza în care *vizitatorii* respectivi *se află în stare de intoxicație* produsă ca urmare a ingerării/administrării altor substanțe decât alcoolul (generic vorbind, *substanțe psihoactive*)];
- există *date și informații* potrivit cărora *vizitatorii ar putea periclita siguranța, ordinea și disciplina în locul de deținere* [iarăși, dispoziția tinde a fi criticabilă sub aspectul caracterului lapidar; astfel, ne întrebăm, oare ce standard trebuie să îndeplinească respectivele date/informații (dacă există vreun standard în acest sens)/din ce surse pot proveni respectivele date sau informații pentru a fi credibile – orice sursă justifică oare luarea măsurii? etc.];
- *vizitatorii nu se supun controlului* de specialitate (refuză explicit să se supună măsurilor implicate de controlul antiterorist și de specialitate la intrarea în penitenciar sau încearcă să se sustragă eficienței realizării a acestuia).

Respectivii *reprezentanți ai cultelor legal recunoscute* cărora li s-a aprobat accesul în penitenciar *pot distribui deținuților*, cu această ocazie, *publicații și obiecte religioase/de cult*, care pot fi păstrate de către

persoanele private de libertate dacă se mențin în parametrii unui *număr rezonabil*, raportat la/corespunzător și cu *spațiul de deținere (și depozitare) existent în camera de deținere*, aferent fiecărui deținut. Caracterul rezonabil astfel prevăzut (în contextul aici tratat) se stabilește în funcție de *numărul și dimensiunea publicațiilor, cărților și obiectelor religioase* aflate în posesia unui deținut, *fără afectarea spațiului său de viață sau al celorlalți deținuți* (în situația – reprezentând regula în materie – în care cazarea se face în comun).

Secțiunea a 3-a. Drepturi legate de accesul deținuților la anumite date/informații: dreptul la informații de interes public; dreptul de acces la unele dispoziții legale și documente privind executarea sancțiunilor penale (de drept penal/în dreptul penal); dreptul la consultarea documentelor personale

Dreptul la informație nu poate fi îngrădit sub aspectul accesului la informațiile de interes public, dar se realizează în condiții expres reglementate, prin intermediul măsurilor necesare pe care ANP și administrația fiecărui penitenciar sunt obligate să le ia în acest sens. De exemplu, acesta se realizează prin ***acces la publicații, emisiuni radiofonice și televizate***¹ sau prin ***orice alte mijloace*** autorizate, în limita resurselor

¹ Art. 197 din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013 prevede că, în vederea asigurării (caracterului eficient al) dreptului la informare, „Administrația penitenciarului asigură receptarea programelor de radio și ale televiziunii publice (...)”, respectiv că deținuții au acces la aparatură radio și TV care poate fi, după caz, proprietatea ANP (pusă la dispoziția persoanelor private de libertate, inclusiv în camere de deținere – care, reamintim, trebuie dotate, printre altele, cu suporturi care să vizeze anume instalarea acestui tip de aparatură) sau chiar proprietatea deținuților. În acest sens, același cadru normativ stipulează că, în condițiile prevăzute prin OMJ nr. 1322/C/2017 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și desfășurarea activităților și programelor educative, de asistență psihologică și asistență socială din locurile de deținere aflate în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor (M. Of. nr. 432 și nr. 432 bis din 12 iunie 2017), administrația penitenciarului poate aproba primirea/achiziționarea din fonduri proprii a aparaturii radio (pe bază de baterii) sau TV de către deținuți (conform art. 125 din respectivul ordin, este vorba despre deținuții care au dovedit o conduită corespunzătoare și care nu au fost sancționați disciplinar în ultimele 6 luni anterior solicitării; potrivit art. 126 din același ordin, în cazul nerespectării regulilor stabilite

materiale și financiare disponibile (art. 59 din Legea nr. 254/2013 și art. 125 din Regulamentul de aplicare a acesteia). *Programul de foloșire a aparatului radio-TV și cel de funcționare a studioului radio-TV cu circuit închis din penitenciar sunt aprobate de către directorul penitenciarului*; în fiecare unitate de deținție funcționează un studio radio-TV cu circuit închis (fiind obligația ANP a le dota în mod corespunzător), pentru a se asigura receptarea/transmiterea/retransmiterea programelor televiziunii publice, precum și a unor eventuale emisiuni proprii, de natură informativ-educativă, special destinate deținuților [art. 197 alin. (6)-(8) din Regulamentul aprobat prin H.G. nr. 157/2013].

Totodată, **deținuții pot comunica cu mass-media** (iar aceste întâlniri NU se calculează în numărul maxim de vizite lunare la care are dreptul deținutul, conform regimului său de executare a pedepsei private de libertate și categoriei de deținuți în cadrul căreia este eventual încadrat, suplimentar), *cu aprobarea directorului penitenciarului și cu respectarea măsurilor de asigurare a siguranței în penitenciar*. Se prevede însă expres [art. 59 alin. (5) din Legea nr. 254/2013] că **acest drept poate fi restrâns dacă există motive întemeiate pe rațiuni „ce țin de protecția părții vătămate [sic!], a altor persoane condamnate sau a personalului penitenciarului”**. Deși formularea legală preindicată face referire la „partea vătămată”, apreciem că suntem în prezența unei (nefericite) necorelări legislative, fiind vorba, în realitate – potrivit pozițiilor actuale ale legii procesual-penale – despre „persoana vătămată” prin comiterea infracțiunii (pentru care este condamnat la pedeapsă privativă de libertate deținutul), din moment ce Codul de procedură penală recunoaște subiectului pasiv nemijlocit al infracțiunilor, în cursul procesului penal, doar calitatea de „persoană vătămată” –

de administrația locului de deținere cu privire la păstrarea și folosirea acestei aparaturi, la un moment ulterior, se pot dispune „măsura administrativă de retragere a acestora la magazia unității și predarea lor familiei persoanei private de libertate sau unei persoane desemnate de acesta, în condițiile legii”). Regimul deținerii acestei aparaturi este strict reglementat, nefiind posibile înstrăinarea respectivelor obiecte către alți deținuți, precum nici folosirea sa în scopul obținerii de avantaje patrimoniale. În plus, utilizarea aparatului radio-TV se poate face numai conform programului stabilit, „astfel încât să nu perturbe programul zilnic al deținuților și să nu contravină regulilor de disciplină din penitenciare” [art. 197 alin. (5) din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013].

subiect procesual principal, iar nu și pe cea de „parte” (ca în fosta legislație procesual-penală).

Întâlnirile cu mass-media pot avea loc numai cu acordul scris al deținuților (persoanele private de libertate nu pot fi obligate să ia contact cu reprezentanții mass-media) și doar dacă prin aceasta nu le sunt afectate programul activităților zilnice și procesul de reintegrare socială – potrivit regulilor stabilite de directorul penitenciarului (care, fie în caz de încălcare a respectivelor reguli, fie la solicitarea deținutului, poate întrerupe oricând întâlnirea dintre deținut și reprezentanții mass-media).

Potrivit art. 61 din Legea nr. 254/2013, încă din perioada de carantină și observare (de după primirea inițială a unei persoane în mediul penitenciar) și oricând este necesar ulterior pe perioada detenției, **persoanelor condamnate trebuie să li se pună la dispoziție** (în locuri accesibile – prin punctele de documentare și informare electronică ori prin mape de cameră sau prin alte mijloace similare) **cel puțin informații referitoare la următoarele dispoziții normative**: prevederile Codului de procedură penală referitoare la executarea pedepselor private de libertate; Legea nr. 254/2013, Regulamentul său de aplicare, ordinele și deciziile emise în temeiul acestei legi; Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public¹ și H.G. nr. 123/2002 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a acestei legi²; O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă³; regulamentul de ordine interioară a penitenciarului respectiv. Accesul la toate aceste informații de tip normativ trebuie asigurat deținuților inclusiv în limba lor maternă a (spre exemplu, în cazul deținuților care aparțin minorităților naționale legal recunoscute) ori într-o limbă pe care o înțeleg (de pildă, în cazul deținuților străini) sau – dacă se impune, după caz – prin intermediul unei persoane care poate comunica în orice (alt) mod cu persoana condamnată (de pildă, în cazul unui deținut cu afecțiuni specifice surdo-mutismului).

Totodată, **deținuții au dreptul** (în temeiul prevederilor din art. 60 din Legea nr. 254/2013) **de a-și consulta documentele personale existente în dosarul individual** (la nivelul fiecărui penitenciar existând câte

¹ M. Of. nr. 663 din 23 octombrie 2001.

² M. Of. nr. 167 din 8 martie 2002.

³ M. Of. nr. 327 din 25 aprilie 2008.

un dosar individual pentru orice persoană privată de libertate în cadrul acelei unități de detenție), *drept pe care îl pot extinde (prin acord scris) și asupra altor persoane* (inclusiv apărătorii acestora); prin urmare, terțele persoane pot consulta respectivele documente numai cu acordul deținutului în cauză. *Exercitarea dreptului de consultare a documentelor depuse la dosarul individual al deținutului* (indiferent de către ce persoană: deținutul, apărătorul acestuia, altă persoană – cu acordul deținutului) *se poate realiza exclusiv în prezența fizică a unui reprezentant al administrației penitenciarului* [ceea ce constituie o măsură de asigurare împotriva unor eventuale operațiuni (sustrageri/deteriorări/adăugiri etc.) neautorizate în raport de documentele cuprinse în respectivul dosar].

De asemenea, persoanele private de libertate au *dreptul corelativ de a obține, la cerere și (ca regulă) contra cost*, într-un număr de exemplare justificat, *fotocopii* ale acestor documente; prin *excepție* de la obligația achitării contravalorii serviciului de fotocopiere a documentelor solicitate, se dispune că, *în măsura în care deținutul nu își permite plata respectivă – nu are și nici nu a avut, în ultimele 30 de zile anterioare solicitării, sume de bani disponibile în fișa contabilă nominală sau în contul personal –, cheltuielile astfel ocazionate vor fi suportate de către administrația penitenciarului, urmând ca acestea să fie eventual recuperate de la deținutul beneficiar, ulterior, pe perioada executării pedepsei, dacă acesta va dobândi în viitor sume de bani în fișa contabilă nominală sau în contul personal.*

Singurele entități care *pot consulta documentele personale din dosarul individual al unui deținut fără a fi nevoite să obținută* în prealabil *consimțământul acestuia* sunt *organele abilitate potrivit legii* cu drept de acces la acest dosar (de exemplu, JSPL; instanța competentă a judeca contestațiile față de încheierile pronunțate de JSPL în soluționarea plângerilor deținuților față de pretinsa încălcare a unor drepturi recunoscute de legislația execuțional-penală; diverse organe judiciare în cadrul unor proceduri legale în care exercită competențe aferente etc.). Prin art. 60 alin. (8) din Legea nr. 254/2013 se dispune expres că „Datele cu caracter personal ale persoanelor condamnate sunt confidențiale, potrivit legii”; de asemenea, pentru a se proteja datele similare (prezentând caracter personal) cu privire la alte persoane, art. 127 alin. (7) din Regulamentul de aplicare a Legii nr. 254/2013 stabilește că, „În situația în care este necesară anonimizarea datelor personale ale

unor terțe persoane, se remit fotocopii modificate deținutului, apărătorului acestuia sau altei persoane”.

**Secțiunea a 4-a. Drepturi privind raporturile
legale ale persoanelor private de libertate cu terțe
persoane/autorități: dreptul la asistență juridică;
dreptul la asistență diplomatică**

Dreptul la asistență juridică presupune că oricărui deținut i se recunoaște și asigură posibilitatea de a lua legătura cu un profesionist al dreptului care îi asigură asistența sau reprezentarea legală în diverse proceduri judiciare sau extrajudiciare. Astfel, conform art. 62 din Legea nr. 254/2013, *persoanele aflate în executarea unor sancțiuni privative de libertate pot consulta avocați* (aleși sau desemnați din oficiu), *în orice problemă de drept dedusă procedurilor administrative sau judiciare*; aceste persoane pot vizita deținuții în penitenciar, *în baza împuternicirii avocațiale și a documentului* (avizat – la zi) *care le atestă calitatea de avocat*. De asemenea, exercițiul acestui drept implică și extinderea sa corelativă asupra **notarilor publici, executorilor judecătorești, mediatorilor autorizați**; oricăror **alte persoane cu atribuții oficiale** legate de asistența juridică a deținutului.

În ceea ce privește **dreptul la asistență diplomatică**, potrivit art. 74 din Legea nr. 254/2013 și art. 167 din Regulamentul său de aplicare, *exercițiul acestui drept le este recunoscut condamnaților străini* (de altă cetățenie decât cea română, inclusiv *cetățenilor unor state care nu au reprezentanțe diplomatice sau consulare în România*) care sunt privați de libertate în România, precum și **refugiaților sau apatrizilor**. **Dreptul constă în:**

- **recunoașterea și asigurarea posibilității** acestora **de a se adresa reprezentanțelor diplomatice sau consulare**, acreditate în România, ale statului ai cărui cetățeni sunt, respectiv posibilitatea **de a contacta autoritatea internă sau internațională competentă** corespunzător situației particulare în care se găsesc, pe caz concret (cazul apatrizilor și al persoanelor având cetățenia unor state care nu au reprezentanțe diplomatice/consulare în România);